

Tomasz Jurek

(Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk)

<https://orcid.org/0000-0003-4519-0883>

Lijewo, Lechlin, Licheń czy Legnica? O wpływie odczytu jednej litery na rekonstrukcję dziejów politycznych lat 1232–1234

<https://doi.org/10.26881/sds.2025.28.06>

Keywords: Licheń, Legnica, Władysław Odonic, Henryk Brodaty/Henry the Bearded, politics of the period of the division of the Polish state, diplomacy, inter-area assemblies

W dniu 3 lipca 1232 r. książę wielkopolski Władysław Odonic wystawił w Poznaniu dokument potwierdzający nadanie wsi Straszowice (Strasowiz, dziś Straszów), należącej do naroku grodu w Wieleniu (Wilem), na rzecz klasztoru cystersów w Sulejowie. Nie dysponujemy wprawdzie oryginałem tego dyplomu, ale tekst znany jest z zachowanego w oryginalnej formie transumptu wystawionego przez księcia kujawskiego Kazimierza 13 czerwca 1260 r., a mamy też dwie kopie owego transumptu w XVII-wiecznych kopiariuszach klasztornych. Dokument nie budził nigdy zastrzeżeń co do swej autentyczności. Był dwukrotnie publikowany¹

¹ KDP, t. 1, wyd. L. Rzysszczewski, A. Muczkowski, A.Z. Helcel, Warszawa 1847, nr 22; KDW t. 1–4, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1877–1881, tu t. 1, nr 137. Oryginał transumptu: AGAD, dok. perg. nr 6250, dostępne online: http://agadd2.home.net.pl/metrykalia/1/6250/PL_1_1_6250_0001.jpg [dostęp: 5.08.2025]. Kopiariusze: AP w Piotrkowie Trybunalskim, 48/358/0/-/2; AGAD, Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego, nr 807; podobizny wpisów: J. Kumala, *Licheń. Dzieje Sanktuarium Matki Bożej Licheńskiej Bolesnej Królowej Polski*, Stoczek Klasztorny 2024, s. 70–72; zob. K. Małeczynski, *Studia nad dokumentami i kancelarią Odonic i Laskonogiego 1202–1239*, Lwów 1928, s. 229, nr 14; J. Mitkowski, *Początki klasztoru cystersów w Sulejowie. Studia nad dokumentami, fundacją i rozwojem uposażenia do końca XIII wieku*, Poznań 1949, s. 288–301 (o kopiariuszu), 304, nr 19; *idem*, *Kancelaria Kazimierza Konradowicza księcia kujawsko-łeczyckiego (1233–1267)*, Wrocław 1968, s. 94, nr 52. W sprawie identyfikacji nadanej wsi: S. Zajaczkowski,

i jest dobrze znany w literaturze przedmiotu. Interesowano się nim zwłaszcza ze względu na wzmiankę o zagadkowej wciąż instytucji naroku, z czym wiązała się też sprawa identyfikacji grodu Wilem z nadnoteckim Wieleniem². Nie będziemy się jednak zajmować tą kwestią. Uwagę skupimy natomiast na testacji. Jako świadkowie występują³: „episcopus P. Posananiensis, prepositus de Santhoc, Egidius cappellanus de Ligheni, G. clericus curie” – to biskup poznański Paweł (znany w latach 1211–1242), prepozyt santocki (Czesław, poświadczony 1232–1236)⁴, kleryk dworski G. (Gerwig, poświadczony jako kapelan książęcy w latach 1232–1246)⁵, a wreszcie kapelan Idzi. Tym ostatnim zajmujemy się bliżej. Miejscowość Ligheni, do której go przypisano, nie jest łatwa do identyfikacji. W pierwszym wydaniu (do którego przypisy przygotowywał Antoni Zygmunt Helcel) sugerowano możliwość, że chodzi o Lijewo na Kujawach (powiat brzeski, parafia Kruszyn) lub parafialny Lechlin (dawniej Lechnino) w Wielkopolsce (koło Wągrowca)⁶. Drugi z wydawców, Ignacy Zakrzewski, nie stawiał znaków zapytania i jednoznacznie widział tu Licheń pod Koninem (znany dziś ośrodek kultu maryjnego). Spośród zgłoszonych propozycji tylko Licheń zdaje się pasować fonetycznie do źródłowego zapisu z osobliwą końcówką *-ni* (co może oddawać *ń*). W Lijewie w dodatku nie istniał w czasach staropolskich kościół ani kaplica, które usprawiedliwiłyby pojawienie się kapelana⁷. Ze wszystkich

S.M. Zajączkowski, *Materiały do słownika historyczno-geograficznego dawnych ziem łączyskiej i sieradzkiej do 1400 roku*, cz. 2, Łódź 1970, s. 119–120.

² Zob. K. Buczek, *Zagadnienie polskiego naroku* [1959], przedruk w: *idem, Studia z dziejów ustroju społeczno-gospodarczego Polski piastowskiej*, t. 1, Kraków 2006, s. 209–212; *idem, O chłopach w Polsce piastowskiej* [1974], przedruk w: *idem, Studia z dziejów ustroju...*, t. 3, Kraków–Warszawa 2010, s. 29–31; G. Labuda, *Wróćmy jeszcze raz do... naroku* [w:] *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej*, t. 7, Warszawa 1996, s. 56–57; tam też cytowana starsza literatura.

³ Cytaty podaję podług własnego odczytu z transumptu (z wyjątkiem nazwy „Ligheni”, o której niżej), stąd mogą się drobiazgami różnić od wskazanych edycji.

⁴ KDW, t. 1, nr 146, 147, 186; t. 4, nr 2054; SHGP, cz. 1–6, Wrocław 1982–Poznań 2021, tu cz. 4, s. 293.

⁵ KDW, t. 1, nr 251; t. 4, nr 2054; zob. K. Maleczyński, *Zarys dyplomatyki polskiej wieków średnich*, Wrocław 1951, s. 178–179.

⁶ KDP, t. 1, s. 37 (przyp.): „Forsan Lijewo in Cujavia, regionis Brestensis, parochiae Krusznynensis, vel Lechlin pagus parochialis regionis Wągrowicensis, territorii vero Bydgostiensis in Magno Ducatu Posnaniensi”. W indeksie (s. XLIX) podano tylko Lijewo, pomijając natomiast Lechlin.

⁷ *Materiały do słownika historyczno-geograficznego Kujaw w średniowieczu*, oprac. Z. Guldon, J. Wijaczka, <https://atlasfontium.pl/materiały-do-słownika-kujaw/>

propozycji ostaje się zatem tylko Licheń i taką identyfikację przyjęto w kolejnych opracowaniach⁸. Rzecz w tym, że podana w obu edycjach – zdaje się, że I. Zakrzewski zasadniczo przejął po prostu tekst ustalony przez poprzedników – forma „Ligheni” jest błędna. Autopsja oryginalnego transumptu z 1260 r. pokazuje bowiem, że na końcu tej nazwy figurowała jeszcze jedna litera: z, nieco zatarta ze względu na zgięcie pergaminu i wykruszenie w tym miejscu inkaustu, ale dobrze mimo to widoczna. Jej obecność potwierdzają zapisy w obu kopiariuszach, których twórcy widzieli jeszcze oryginalny transumpt w lepszym stanie niż XIX-wieczni wydawcy i my dzisiaj. Czytać trzeba zatem na pewno „Ligheniz”. Poprawiony w ten sposób odczyt stawia sprawę identyfikacji w całkowicie innym świetle. Chodzi bez wątpienia o śląską Legnicę, w najstarszych dokumentach zapisywaną często w bardzo podobny sposób⁹.

Kim był zatem kapelan Idzi? *Capellanus* to pojęcie pojemne, mogące właściwie oznaczać każdego kapłana. Kapelan z danej miejscowości może być tamtejszym plebanem. Mamy przykłady takiego użycia tego terminu w XIII-wiecznych źródłach¹⁰. Można je więc odnieść także do Legnicy, gdzie były nawet aż trzy kościoły parafialne: Grobu Świętego, Najświętszej Maryi Panny oraz św. św. Piotra i Pawła, wszystkie poświadczone od początku XIII w. Ich obsada jest dla interesującego nas czasu słabo znana (w kościele Grobu Świętego plebanem był w 1233 r. jakiś Wojciech)¹¹. Trzeba

[dostęp: 5.08.2025]; o Lechninie: SHGP, cz. 2, s. 577–579 (parafia poświadczona od 1399 r.).

⁸ *Jana Łaskiego Liber beneficiorum archidiecezyi gnieźnieńskiej*, wyd. J. Łukowski, t. 1, Gniezno 1880, s. 226; S. Kozierowski, *Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej zachodniej i środkowej Wielkopolski*, t. 1, Poznań 1921 („Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego”, t. 47), s. 454; *Nazwy miejscowe Polski: historia, pochodzenie, zmiany*, t. 6, red. K. Rymut, Kraków 2005, s. 102; K. Witkowski, *Władysław Odonic książę wielkopolski (ok. 1190 – 1239)*, Kraków 2012, s. 134; J. Kumala, *Licheń...*, s. 72–74.

⁹ Zob. *Schlesisches Urkundenbuch*, Bd. 1, Hrsg. H. Appelt, Wien–Köln–Graz 1963–1971; Bd. 2, Hrsg. W. Irgang, Wien–Köln–Graz 1977 [dalej: SUB], gdzie w indeksach (Bd. 1, s. 343, Bd. 2, s. 325) zestawione formy źródłowe: Legnic, Legnice, Legnich, Legnicz, Legniz, Legeniz, Legenic, Legenice, Legnitia, Legnicha, Legenitz, Legnicz, Lignic, Ligniz, Lignicz, Legenue, Legniczek, Ligentze.

¹⁰ *Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce*, t. 2, Wrocław 1959–1967, kol. 127–129; tak przyjmował J. Kumala, *Licheń...*, s. 74.

¹¹ S. Jujeczka, *Duchowni średniowiecznej Legnicy. Studium prozopograficzne nad klerem diecezjalnym*, Legnica 2006, s. 29, 43, 46, 137, 145, 159.

pamiętać, że takie użycie określenia *capellanus* jest rzadkie i raczej wyjątkowe. Znaczenie podstawowe to jednak kapelan. W Legnicy istniały zaś również beneficja związane z kaplicą zamkową, a właściwie z dwiema kaplicami. Pierwotna kaplica św. Benedykta na grodzie, o bardzo starej metryce, już w XII w. przeszła na własność opactwa na wrocławskim Ołbinie. W związku z budową nowego, murowanego zamku przez Henryka Brodatego, przebudowano także kaplicę, która przyjęła wówczas postać dwupoziomową i tym samym rozdzielono przywiązane do niej beneficja. Dawną tradycję kontynuowała kaplica dolna, której dodano potem drugie wezwanie św. Jadwigi (żony Henryka Brodatego, kanonizowanej w 1267 r.), pozostająca w ręku premonstratensów ołbińskich. Natomiast kaplica górna, pod wezwaniem św. Wawrzyńca (do którego szczególne nabożeństwo miał książę Henryk), przyjęła funkcję właściwego kościoła książęcego i zachowywała ją nawet po tym, jak przekazano ją cystersom lubiąskim (1300)¹². Nasz legnicki kapelan Idzi był zatem niewątpliwie duchownym obsługującym górną kaplicę zamkową. To ważne dla jego identyfikacji. Imię było wówczas dość popularne. Naszego Idziego wiązać trzeba ze Śląskiem. Podważa to nasuwającą się jako najbardziej oczywistą identyfikację z imiennikiem występującym wśród „kapelanów dworu książęcego” Władysława Odonica w 1239 r., a także z różnym (różnymi?) na pewno od niego kanonikiem kruszwickim (1215), kanonikiem poznańskim (1218) czy z prepozytem kolegiaty św. Jerzego na grodzie gnieźnieńskim (1233)¹³. Szukać trzeba na Śląsku. Mamy w pierwszych dekadach XIII w. kilku kanoników wrocławskich o tym imieniu, ale żadnego z nich nie da się utożsamiać z naszym kapelanem¹⁴. Nie był też zapewne identyczny z kapelanem z Namysłowa, który w 1233 r. dostał do lokacji

¹² *Ibidem*, s. 48–50, 165.

¹³ KDW, t. 1, nr 84 (1215), 104 (1218), 145 (1233), 595 (1239).

¹⁴ Używający tytułu magistra Idzi był kolejno: kanonikiem (1200), archidiaconem (1202–1216) i scholastykiem wrocławskim (1219–1223), a w 1223 r. wstąpił do klasztoru cystersów w Lubiążu. Różni od niego byli (występują bowiem razem w pewnym dokumencie) Idzi z Urazu, brat Częstobora, kanonik 1202–1212 oraz Idzi syn Bieńka, kanonik 1208–1212 – z jednym z tej dwójki tożsamy był z kolei Idzi kanclerz biskupi 1214–1227 (w 1235 r. określony jako były kanclerz), a także Idzi kanonik występujący w latach 1226–1249 (R. Samulski, *Untersuchungen über die persönliche Zusammensetzung des Breslauer Domkapitels im Mittelalter bis zum Tode des Bischofs Nanker (1341)*, T. 1, Weimar 1940, s. 29, 36, 41, 147–149; T. 2, mps, s. 235–238).

pewne wsie w tamtej okolicy¹⁵. Znamy też śląskiego Idziego, określonego jako „capellanus ducis” w latach 1189 i 1209¹⁶, ale wątpliwości budzą względy chronologiczne; raczej to dwie osoby, być może późniejsi kanonicy. Choć nie potrafimy więc powiedzieć nic pewnego i bliższego, kluczowe jest stwierdzenie, że Idzi był kapelanem zamkowym w Legnicy. Jako taki musiał być człowiekiem bliskim księciu śląskiemu Henrykowi Brodatemu.

Obecność takiego gościa w Poznaniu nabiera znaczenia i winna być interpretowana także w kategoriach politycznych. Aby właściwie ją zrozumieć, trzeba się przyjrzeć ówczesnej sytuacji¹⁷. Jej podstawowym wyznacznikiem była trwająca od kilku lat walka o Kraków między księciem śląskim Henrykiem Brodatym a księciem mazowieckim Konradem. W jej cieniu pozostawała nie mniej zaciepła rywalizacja o władzę w Wielkopolsce między starym Władysławem Laskonogim a jego bratankiem Władysławem Odonicem. Laskonogi cieszył się poparciem Henryka Brodatego, co skazywało z kolei Odonica na sojusz z Konradem. Wiosną 1231 r. Laskonogi podjął kolejną próbę opanowania Gniezna, ale poniósł druzgocącą klęskę, znalazł się na wygnaniu i zmarł wkrótce potem w Środzie Śląskiej (18 sierpnia 1231 r.). Swe prawa dziedziczne przekazał Henrykowi, co pogłębiło tylko wcześniejszą już wrogość tego ostatniego wobec Odonica. Młody książę Władysław, niepewny jeszcze swej pozycji w Wielkopolsce, szukał wsparcia ze strony hierarchii kościelnej. Na stolicy arcybiskupiej zaszła właśnie zmiana, bo po śmierci Wincentego nowym metropolitą został ambitny Pełka, dążący do umocnienia stanowiska Kościoła i zdecydowanie niechętny księciu śląskiemu (gdyż ten wzbraniał się przed

¹⁵ SUB, Bd. 2, nr 33.

¹⁶ SUB, Bd. 1, nr 57, 342–343 (falsyfikaty, ale testacja robi wrażenie miarodajnej).

¹⁷ Najpełniejsze przedstawienie: B. Zientara, *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 1975, s. 261–271; ze starszej literatury: R. Grodecki, *Dzieje polityczne Śląska do r. 1290* [w:] *Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400*, t. 1, Kraków 1933, s. 214–217; z nowszej: S. Pelczar, *Władysław Odonic książę wielkopolski, wygnaniec i protektor Kościoła (ok. 1193–1239)*, Kraków 2013, s. 247–285; Ł. Szempliński, *Walka o spadek po Mieszku III Starym (1202–1249)*, Kraków 2024, s. 100–106, 160–169; zob. też M.R. Pauk, „Regnum in se divisum”. *Ku syntezie kultury politycznej Piastów doby dzielnicowej* [w:] *Oryginalność czy wtórność? Studia poświęcone polskiej kulturze politycznej i religijnej (X–XIII wiek)*, Warszawa 2020, s. 100–112, 121–122 (acz jego rozważania o dokumencie KDW, t. 1, nr 131, opierają się na nieporozumieniu, bo w oryginale jest tam jednak „filius Mesiconis” – KDW, t. 4, s. 33–34).

przyznawaniem immunitetów dla dóbr kościelnych). Nowy metropolita stawał się więc naturalnym sojusznikiem Odonica. Z kolei biskup poznański Paweł był wcześniej blisko związany z Henrykiem Brodatym. Ceną za jego pozyskanie było wystawienie przez Odonica wielkiego przywileju immunitetowego dla Kościoła poznańskiego właśnie w 1232 r. Dowiadujemy się o nim tylko z przekazu *Rocznika kapituły gnieźnieńskiej* (zachowanego w kopiach z XIV w.) oraz *Kroniki wielkopolskiej*¹⁸. Ich autorzy opierali się na pewno na tej samej zapisce w zaginionym pierwotnym roczniku poznańskim, ale oddali ją w różny sposób – rocznikarz gnieźnieński bardzo treściwie (wspominając krótko o prawach łowieckich, biciu monety i nadaniu Krobi Sułkowej), kronikarz wielkopolski zaś (piszący dużo później, może na początku, a może dopiero po połowie XIV w.) znacznie szerzej, oprócz wspomnianych spraw referując także kolejne klauzule immunitetowe. Obszerna relacja *Kroniki* – przypominająca postanowienia późniejszego przywileju dla dóbr biskupich z 1252 r.¹⁹ – dawała niektórym historykom asumpt do powątpiewania w jej wiarygodność²⁰. Trzeba jednak zauważyć, że ów dokument z 1252 r. w zasadzie zatwierdzał tylko wcześniejsze nadania immunitetowe²¹, a więc w zbieżności z zapiską kronikarską nie ma nic nadzwyczajnego. Kontrowersja ta nie ma zresztą dla nas istotnego znaczenia. Może rzeczywiście kronikarz rozbudował swój opis na podstawie znanego sobie późniejszego dyplomu. Ważne jest to, że sama zgodność *Kroniki* i *Rocznika*, mówiących pod 1232 r. o wydaniu przez Odonica przywileju dla biskupa poznańskiego, świadczy o istnieniu jakiejś zapiski rocznikarskiej (stanowiącej podstawę obu tych źródeł), powstałej na bieżąco z wypadkami i bez

¹⁸ *Rocznik kapituły gnieźnieńskiej*, wyd. B. Kürbis [w:] MPH SN, t. 6, Warszawa 1962, s. 3–4; *Kronika wielkopolska*, wyd. B. Kürbis [w:] MPH SN, t. 8, Warszawa 1970, s. 84 (rozdz. 65). O czasie powstania *Kroniki*: W. Drelicharz, *Idea zjednoczenia królestwa w średniowiecznym dziejopisarstwie polskim*, Kraków 2012, s. 357–368; o identyfikacji Krobi Sułkowej: SHGP, cz. 4, s. 740–742.

¹⁹ KDW, t. 1, nr 302.

²⁰ K. Tymieniecki, *Przywilej biskupstwa poznańskiego z roku 1232 na tle rozwoju immunitetu w XIII w.*, Poznań 1934; za nim także K. Kaczmarczyk, *Immunitet sądowy i jurysdykcja poimmunitetowa w dobrach Kościoła w Polsce do końca XIV wieku*, Poznań 1936, s. 210–211; J. Matuszewski, *Immunitet ekonomiczny w dobrach Kościoła w Polsce do roku 1381*, Poznań 1936, s. 336; zob. S. Pelczar, *Władysław Odonic...*, s. 370–376 (z trafną krytyką tego stanowiska); Ł. Szepliński, *Walka...*, s. 245–247.

²¹ T. Jurek, *Przebieg lokacji Poznania* [w:] *Civitas Posnaniensis. Studia z dziejów średniowiecznego Poznania*, Poznań 2005, s. 179–180.

wątpienia w pełni wiarygodnej. Samo wydanie rozległego przywileju dla dóbr biskupich nie ulega zatem wątpliwości.

W cytowanych przekazach nie podano dokładnej daty wydania takowego przywileju. Trudno sobie jednak wyobrazić lepszy moment niż obecność księcia w Poznaniu podczas obrad kapituły katedralnej. W takich zaś okolicznościach został wystawiony rozważany dokument dla klasztoru w Sulejowie. Datowany jest on 3 lipca 1232 r. („quinto Nonas Julii”), czyli na piąty dzień po dniu św. Piotra („quinto die post festum beati Petri”). Podkreślenie to nie było przypadkowe, przypominało bowiem o związku daty ze świętem patrona katedry. W wigilię św. św. Piotr i Pawła (28 czerwca) zwyczajowo otwierano trwające przez szereg dni obrady kapituły katedralnej²². Chociaż więc w tekście nie ma o tym wyraźnej wzmianki, a w testacji nie wymieniono prałatów i kanoników, dokument był na pewno wystawiony podczas trwania kapituły generalnej. W Poznaniu obecni byli książę „ze swymi baronami” oraz biskup, co wynika wprawdzie z innych formuł, ale zostało też wyraźnie podkreślone w datacji: „existente duce in Posanania cum episcopo civitatis eiusdem et suis baronibus”. Dodanie takiego sformułowania ma chyba podkreślać wagę tego spotkania. Dalszych jego uczestników poznajemy z innego, wystawionego kilka dni wcześniej, w samą uroczystość św. św. Piotra i Pawła (29 czerwca), dokumentu księcia Władysława. Dotyczył on losów kościoła w Dobrowie (nad Wartą, koło Koła), który trafił w ręce biskupa pruskiego Chrystiana, a w końcu został przez niego przekazany opatowi cystersów z Sulejowa Wilhelmowi, co dokonało się w Poznaniu w obecności arcybiskupa Pełki. Niewątpliwie owa rezygnacja nastąpiła właśnie we wskazanym dniu, a więc wszyscy aktorzy byli wtedy obecni w Poznaniu; w koroboracji zapowiedziano zresztą przywieszenie pieczęci Pełki i Chrystiana. Jako świadków dokumentu wymieniono: dziekana gnieźnieńskiego Baldwina, dziekana łączyckiego Wojciecha, magistra Andrzeja z Krakowa, kanclerza książęcego Stefana, kasztelanów poznańskiego Jarosta, santockiego Piotrka, zbąskiego Wincentego, cześnika Niemierze, chorążego Wisława, łowczego Wawrzyńca „i wielu innych”²³.

²² T. Jurek, *Biskupstwo poznańskie w wiekach średnich*, Poznań 2018 („Dzieje Archidiecezji Poznańskiej”, t. 1), s. 406.

²³ KDW, t. 1, nr 136 (według późnych kopii); zachowała się połówka oryginału: AGAD, dok. perg. nr 6325, co rozwiewa wszelkie wątpliwości, które mogłyby ewentualnie się rodzić odnośnie do autentyczności tego nieco nieszablonego dokumentu; zob. K. Maleczyński, *Studia...*, s. 40–46, 229 nr 13; J. Mitkowski,

Mamy więc do czynienia ze zjazdem na skalę ogólnokrajową. Legnicki kapelan Idzi w tym licznym i świetnym gronie reprezentował księcia śląskiego.

Tak dostojne zgromadzenie musiało niewątpliwie mieć także wymiar polityczny. Reprezentowane były wszystkie ziemie: oprócz licznych Wielkopolan mamy opata z Sulejowa (położonego nad Pilicą, na pograniczu ziem sandomierskiej i łączyckiej), który podlegał władzy Konrada mazowieckiego, podobnie jak Łęczycy²⁴; z kolei magister Andrzej z Krakowa może być traktowany jako przedstawiciel świeckich i kościelnych elit małopolskich, pochodził bowiem z możnego rodu Gryfów, był synem kasztelana plockiego Klemensa, bratem komesów Klemensa i Jana, sam zaś kanonikiem krakowskim, potem tamtejszym scholastykiem, niedoszłym kandydatem na biskupstwo krakowskie (1229), a w końcu biskupem plockim (1240–1244)²⁵. Niewątpliwie radzono o sprawach najwyższej wagi. Ważne jest umieszczenie w szerszym kontekście wydarzeń, ale jego rekonstrukcja nie jest jednak zbyt jasna, opiera się bowiem na niepewnej próbie uzgodnienia skromnych i niejasnych przekazów źródłowych. Podsumowanie stosunków między Władysławem Odonicem a Henrykiem Brodatym i jego synem Henrykiem Pobożnym daje kilka lat późniejsza bulla papieska, wydana 6 października

Początki..., s. 304, nr 18. Zwraca uwagę także dokument umieszczony w KDW, t. 1, nr 137, pod 1.07.1232 r., ale rozwiązanie tej daty wynika z pomyłki; datację: „millesimo ducentesimo tricesimo secundo Kalendas Iulii, indictione tertia” trzeba bowiem rozwiązać jako 30 czerwca (*II Kal. Iul.*) 1230 r., z którym to rokiem zgadza się też rachuba indykcyj (dla 1232 r. powinna być indykcja 5); błędu tego nie zauważyła M. Bielińska, *Kancelarie i dokumenty wielkopolskie XIII wieku*, Wrocław 1967, s. 321, nr BP4. Z kolei dwa dokumenty Odonica dla templariuszy, datowane na 1232 r. (bez daty dziennej i miejsca wydania), w których świadczy biskup Paweł i wielu urzędników świeckich (KDW, t. 1, nr 141–142; *Urkunden und Regesten zur Geschichte des Templerordens im Bereich des Bistums Cammin und der Kirchenprovinz Gnesen*, hrsg. v. H. Lüpke, W. Irgang, Köln–Wien 1987, nr 6–7), muszą pochodzić z wcześniejszych miesięcy tego roku. Występują tam bowiem m.in. kasztelan poznański Wojciech (Olbracht?) i zbąski Ciecierad, podczas gdy w dokumencie dobrowskim z 29.06.1232 r. z tymi tytułami są wymienieni odpowiednio Jarost i Wincenty, poświadczeni też potem w 1233 r. (KDW, t. 1, nr 147); zob. K. Maleczyński, *Studia...*, s. 45, 128 (tu omyłkowo: „po 29/VI 1232”), s. 229–230, nr 16–17.

²⁴ Kilka miesięcy później, 23.11.1232 r., arcybiskup Pelka spotkał się z Konradem w Sulejowie i byli tam wtedy obecni obaj dziekani z naszego dokumentu, Baldwin i Wojciech (J. Mitkowski, *Początki...*, s. 319–320, nr 6).

²⁵ J. Maciejewski, *Episkopat polski doby dzielnicowej 1180–1320*, Kraków–Bydgoszcz 2003, s. 247; M.L. Wójcik, *Ród Gryfów do końca XIII w. Pochodzenie – genealogia – rozsiedlenie*, Wrocław 1993, s. 44–46.

1237 r. za sprawą księcia wielkopolskiego²⁶. Dowiadujemy się z tej relacji, że gdy wybuchła wojna między Odonicem a książętami śląskimi (Henrykiem Brodatym i jego synem Henrykiem Pobożnym), za pośrednictwem biskupów poznańskiego, wrocławskiego i lubuskiego zawarto ugodę i ślascy Henrykowie uroczystie rzekli się swych praw do Wielkopolski, jakie mogli mieć po Mieszku Starym i Władysławie Laskonogim, a także obiecali nie niepokoić Odonica, w razie zaś gdyby złamali te obietnice, zgodzili się, by biskup poznański nałóżł na nich ekskomunikę. Potem jednak, zlekceważwszy sobie te zobowiązania, napadli na ziemie Odonica i zajęli Kalisz wraz z innymi grodami, a gdy następnie dokonali kolejnej potężnej wyprawy, aby zająć resztę Wielkopolski, Odonic za radą biskupów został zmuszony do zawarcia ugody, w ramach której oddał część swych posiadłości; układ ten na wniosek książąt śląskich zatwierdziła Stolica Apostolska. Sprawa jednak nie została ostatecznie załatwiona, a papieństwo zleciło jej zbadanie najpierw przez arcybiskupa gnieźnieńskiego i biskupa poznańskiego, potem przez biskupa merseburskiego, w końcu zaś przez kolejnych prałatów (biskupa i dziekana plockiego oraz opata kołbackiego) – czego właśnie dotyczyła wydana w 1237 r. bulla. Walki między wspomnianymi książętami są potwierdzone kilkoma zapiskami rocznikarskimi z 1233 r., a zawarcie kompromisowego pokoju – dokumentem Odonica z 22 września 1234 r.²⁷ W historiografii ugruntowany jest pogląd, że Henryk Brodaty zaczął wojnę z Odonicem w 1233 r., lecz spotkało go niepowodzenie i musiał zawrzeć pokój (to wtedy rzekł się swych praw), po czym podjął walkę na nowo w 1234 r., tym razem zwycięsko. Cytowaną relację bulli papieskiej można jednak rozumieć inaczej: uгода związana z rezygnacją książąt śląskich z ich praw do Wielkopolski kończyła jakiś wcześniejszy etap sporów z Odonicem (ciągnących się, o czym

²⁶ MPV, t. 3: *Analecta Vaticana*, wyd. J. Ptaśnik, Kraków 1914, nr 39; SUB, Bd. 2, nr 134.

²⁷ *Rocznik kapituły gnieźnieńskiej...*, s. 4 (1233: „Wladislaus firmavit castrum Bnyn”; 1234: Henryk „edificavit Gneznam castrum et destruxit Bnin”); *Kronika wielkopolska...*, s. 84–85; *Rocznik kapituły krakowskiej*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa [w:] MPH SN, t. 5, Warszawa 1978, s. 77 (1233: „Henricus dux Zlesie intrat terram Odouiz et castrum Kalis ei traditur et aliud edificatur”); KDW, t. 1, nr 168, 173; SUB, Bd. 2, nr 69–70. W związku z zawarciem pokoju stoi też na pewno dokument Henryka dla klasztoru cystersów w Paradyżu, wystawiony 21.11.1234 r. w obecności arcybiskupa Pelki, biskupa wrocławskiego Tomasza, licznych prałatów i baronów „in burgo nostro Nienmarche” (SUB, Bd. 2, nr 73); pomyśl, by miała to być Środa Wielkopolska, nie wydaje się jednak przekonujący.

dobrze wiemy, od wielu lat), potem zaś nastąpiła jedna wojna rozebrana w dwóch kampaniach (przy czym w pierwszej Ślązacy zdobyli Kalisz, co roczniki datują już na 1233 r.) i zakończona pokojem we wrześniu 1234 r. Rozwiązanie takie wydaje się bardziej prawdopodobne, aczkolwiek trudno je uznać za całkowicie pewne. Gdyby przyjąć taki właśnie ciąg wydarzeń, to uгода między Odonicem a Henrykiem musiała przypadać przed rokiem 1233 (kiedy uległa zerwaniu), a oczywiście po lecie 1231 r. (skoro dotyczyła praw do dziedzictwa po Laskonogim). W przedziale tym mieści się poznański zjazd z przełomu czerwca i lipca 1232 r. Może więc to właśnie wtedy zawarto pokój między Odonicem a Henrykiem Brodatym. Zauważmy jeszcze, że w opisanym w bulli papieskiej układzie szczególnie rola przypadła biskupowi poznańskiemu – to jemu przyznano wszak prawo wystąpienia z cenzurami kościelnymi w razie złamania warunków porozumienia. Zdaje się to wskazywać, że biskup Paweł mógł być gospodarzem miejsca, gdzie toczono negocjacje.

Rodzą się też jednak zasadnicze wątpliwości. Z cytowanej bulli wynika wszak, że ową pierwszą ugodę zapośredniczyli biskupi poznański, wrocławski i lubuski; co więcej, byli też obecni przy jej zawarciu²⁸. Na poznańskim zjeździe zaś na pewno się nie pojawili. Nie wymieniono ich wśród świadków wystawionych wtedy dokumentów. Biskupa lubuskiego Wawrzyńca widzimy natomiast w tym samym czasie na Śląsku – poświadczał dokumenty wystawiane 29 i 30 czerwca w Trzebnicy, a 15 lipca w Borku koło Strzelina²⁹. Wysoce zastanawiające jest wreszcie, że wśród pośredników nie wymieniono arcybiskupa gnieźnieńskiego – który później odgrywał zawsze bardzo aktywną rolę polityczną. Mogło to wprawdzie wynikać z różnych przyczyn, ale narzuca się wprost wyjaśnienie, że układ negocjowano i zawarto w czasie wakansu na stolicy metropolitalnej. Trwał on od śmierci arcybiskupa Wincentego (która nastąpiła już w 1232 r.³⁰, najpewniej w samym początku roku) do konsekracji

²⁸ „Mediantibus venerabilibus fratribus nostris . . . Poznaniensi, . . . Wratislaviensi et . . . Lubicensi episcopis amicabile inter partes compositio intervenit”, po czym dalej: „dicto Poznaniensi episcopo, in cuius diocesi dicta terra consistit, de ipsorum Wratislaviensis et Lubicensis episcoporum assensu eis presentibus, in illos excommunicationis sententiam proferrente”.

²⁹ SUB, Bd. 2, nr 19–21.

³⁰ MPH, t. 2, Lwów 1872, s. 837 (*Rocznik Traski i Rocznik krakowski*); t. 3, Lwów 1878, s. 167 (*Rocznik małopolski*); zob. J. Maciejewski, *Episkopat...*, s. 225, ale jego uwaga o zgonie „najpóźniej kilka tygodni” przed konsekracją następcy nie jest właściwa. Ponieważ Pelka sięgał po konfirmację papieską, kontakty z Rzy-

jego następcy Pelki, dokonanej w Łęczycy prawdopodobnie w maju 1232 r.³¹ Trop ten utwierdza nas w przekonaniu, że analizowana ugoda nie mogła być zawarta, jak się powszechnie sądzi, w roku następnym, w efekcie pierwszego etapu działań wojennych. Przypadać musiała najprawdopodobniej na pierwsze miesiące 1232 r. Dokładniejsza datacja nie jest możliwa, mamy bowiem z tego czasu bardzo mało dokumentów, a żaden nie przynosi informacji, które mogłyby nam pomóc³². Zjazd poznański nie był zatem areną zawarcia pokojowej ugody. Poświadcza on jednak jej rezultaty: Henryk Brodaty posyłał do Poznania swego zaufanego kapelana, co pokazuje poprawne (aczkolwiek nieprzesadnie, jak sugeruje stosunkowo niska ranga tego posła) stosunki z Władysławem Odonicem.

Nie sądzę też, aby z poznańskim zjazdem należało łączyć uroczystości ślubne córki Odonica, Jadwigi, wydanej za Kazimierza, syna Konrada mazowieckiego³³. Mariaż ten w ogóle pozostaje mocno hipotetyczny. Jeżeli miał rzeczywiście miejsce, zawarto go w latach 1231–1233. Zjazd nasz zatem by tu pasował. Można jednak zauważyć, że wśród uchwytnych gości nie widać ludzi bliżej związanych z dworem mazowieckim. Względy te każą zrezygnować z łączenia spotkania z taką ślubną okazją.

mem musiały zająć kilka miesięcy; dlatego zgon Wincentego kłaść trzeba możliwie wcześniej (zob. J. Umiński, *Arcybiskup Wincenty z Niałka, następca Henryka, zw. Kietliczem* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Władysława Abrahama*, t. 2, Lwów 1931, s. 163, przyp. 3).

³¹ Przyjmuje się, że Pelka został konsekrowany przed 6.06.1232 r. (J. Bieniak, *Pelka* [w:] PSB, t. 25, Wrocław 1980, s. 574; J. Maciejewski, *Episkopat...*, s. 226). Wystawiony przy tej okazji dokument biskupa kujawskiego Michała z 1232 r. nie ma daty dziennej (KDP, t. 1, nr 21; SUB, Bd. 2, nr 18), ale wymienia się w nim m.in. biskupa wrocławskiego Wawrzyńca, a ten zmarł 7/9.06.1232 r. Jeszcze 18.05.1232 r. papież określał Pelkę elektem (KDW, t. 1, nr 135), ale nie musi tu jednak zachodzić nieprzewidywalna sprzeczność: być może suplika w tej sprawie, złożona jeszcze przez elekta, została załatwiona później niż jego konfirmacja. Pierwsze dokumenty arcybiskupa Pelki znamy dopiero 23.11.1232 r. (KDW, t. 1, nr 593; J. Mitkowski, *Początki...*, s. 319–320, nr 6; M. Bielińska, *Kancelarie...*, s. 304, nr AG5-6).

³² Zob. też F. Funcke, *Regesten der Bischöfe von Lebus bis zum Jahre 1418*, „Brandenburgia. Monatsblatt der Gesellschaft für Heimatkunde der Provinz Brandenburg” 1910, Bd. 24, s. 198.

³³ D. Karczewski, *W sprawie pochodzenia Jadwigi, pierwszej żony księcia kujawskiego Kazimierza Konradowica* [w:] *Europa Środkowa i Wschodnia w polityce Piastów*, red. K. Zielińska-Melkowska, Toruń 1997, s. 235–240; K. Jasiński, *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*, Poznań–Wrocław 2001, s. 60–62; S. Pelczar, *Władysław Odonic...*, s. 242.

Poczynione ustalenia należy dopasować do ogólnego obrazu wydarzeń³⁴. Śmierć Władysława Laskonogiego latem 1231 r. otworzyła nowy etap w politycznej rozgrywce między Piastami. W Wielkopolsce umocnił się Władysław Odonic, w Małopolsce zaś Konrad mazowiecki podjął zaraz nowe wysiłki w celu opanowania Krakowa. Zagrożony tym Henryk Brodaty zdecydował się na porozumienie z Odonicem. W ten sposób doszło wiosną 1232 r. przy pośrednictwie biskupów poznańskiego, wrocławskiego i lubuskiego do zawarcia układu, w którym książę śląski zrezygnował z praw do Wielkopolski wynikających z zapisu uczynionego niegdyś przez Władysława Laskonogiego, najpewniej w zamian za przynajmniej neutralność partnera wobec Konrada. W każdym razie układ z Odonicem umożliwił Henrykowi Brodatemu skupienie wszystkich sił na Małopolsce. Jesienią 1232 r. wyruszyła potężna wyprawa śląska, zakończona sukcesem i ugodą z Konradem (zawartą w Skaryszewie), który musiał ustąpić z Sandomierszczyzny. Tymczasem w Wielkopolsce wielki przywilej immunitetowy dla Kościoła, który Władysław Odonic wydał prawdopodobnie podczas zjazdu w Poznaniu na przełomie czerwca i lipca 1232 r. w celu ugruntowania poparcia ze strony hierarchii kościelnej, spotkał się z gwałtowną reakcją rycerstwa. Píše o tym wyraźnie *Kronika wielkopolska*, powstała jednak od kilkudziesięciu do stu kilkudziesięciu lat później, być może z perspektywy podobnych wypadków z 1244 r. (kiedy to sprzeciw rycerstwa uniemożliwił synom Odonica potwierdzenie jego przywilejów dla Kościoła)³⁵. Mamy jednak także zapiskę rocznikarską (na pewno współczesną), iż własni poddani w 1232 r. nastawali na życie Władysława, bo woleli książąt śląskich³⁶, co wskazuje, że rzeczywiście nastroje były bardzo wzburzone. Zwycięski w Małopolsce Henryk Brodaty postanowił wykorzystać tę sytuację i łamiąc swe niedawne zobowiązania, zaczął nową wojnę z Odonicem. *Terminus post quem* wyprawy śląskiej na Wielkopolskę wyznacza odbyty 18 lipca 1233 r. wiec nad rzeką Niesobią (na pograniczu

³⁴ Odnosna literatura wyżej, przyp. 17. Tu cytujemy tylko źródła i literaturę do spraw wymagających ustosunkowania się, a wyżej nieporuszanych.

³⁵ *Kronika wielkopolska*..., s. 84–85 (rozdz. 65); zob. *Rocznik kapituły gnieźnieńskiej*..., s. 7–8.

³⁶ *Rocznik kapituły gnieźnieńskiej*..., s. 4 (1233: „milites Poloni volebant interficere dominum suum Wladislaum filium Odonis inducentes ducem Henricum cum filio suo in Poloniam”); zob. B. Zientara, *Henryk Brodaty*..., s. 265; L. Szempliński, *Walka*..., s. 160–161, 237–241.

wielkopolsko-śląskim), na którym Władysław wystawił dokument na rzecz cystersów ze śląskiego Lubiąża; przy księciu byli wtedy urzędnicy kaliscy, a prosto z tego zjazdu Odonic udał się do Kalisza (gdzie 21 lipca wystawił kolejny dokument)³⁷ – Kalisz był zaś, przypomnijmy³⁸, jednym z grodów, które zajęli Ślązacy w swej pierwszej wyprawie. W jakimś związku z grożącą wojną stał też zapewne synod prowincjonalny w Sieradzu (jego statuty są datowane na 3 i 6 lipca 1233 r.)³⁹, na którym biskupi być może próbowali jeszcze mediacji pokojowej. Walki przyniosły sukcesy Henrykowi, który zajął Kalisz i inne grody, ale ze śląskiego zaangażowania w Wielkopolsce postanowił od razu skorzystać Konrad mazowiecki, który dokonał ponownego zamachu na Sandomierz i uwięził swą bratową Grzymisławę (wdowę po Leszku Białym). Według Długosza w jej obronie miał interweniować Władysław Odonic – co mogłoby wskazywać, że książęta nie pozostawali w pełnej zgodzie – ale wiadomość ta wygląda na wymysł XV-wiecznego dziejopisa⁴⁰. Grzymisława została szybko uwolniona z pomocą małopolskich możnych i jeszcze jesienią 1233 r. doszło do nowej ugody Henryka z Konradem w podkrakowskim Chelmie. W pierwszych miesiącach 1234 r. książęta piastowscy pociągnęli na zorganizowaną przez Krzyżaków krucjatę do Prus. Według świadectwa krzyżackiego kronikarza Piotra Dusburga mieli w niej uczestniczyć ramię w ramię Konrad, Henryk i Odonic – ale nie wiadomo, czy ta informacja jest w pełni wiarogodna⁴¹. Wspólne uczestnictwo skłóconych książąt w tej ekspedycji nie jest jednak niemożliwe, bo na czas krucjaty mógł obowiązywać jakiś rodzaj „rozejmu Bożego”. W roku następnym wznowiono jednak działania w Wielkopolsce i kolejna wyprawa śląska przyniosła decydujące sukcesy. Odonic przy pośrednictwie biskupów musiał poprosić o pokój, który zawarto 22 września 1234 r.

³⁷ KDW, t. 1, nr 151–152; SUB, Bd. 2, nr 36; zob. S. Pelczar, *Władysław Odonic...*, s. 266; Ł. Szempliński, *Walka...*, s. 161, którzy kładą początek walk na pierwszą połowę roku.

³⁸ Zob. przyp. 27.

³⁹ KDW, t. 1, nr 150; SUB, Bd. 2, nr 34; zob. P.O. Krafl, *Polskie provincialni synody 13.–15. století*, Praha 2016, s. 109.

⁴⁰ Długosz, lib. 5–6, Warszawa 1973, s. 267; zob. S. Pelczar, *Władysław Odonic...*, s. 266–267.

⁴¹ Piotr z Dusburga, *Kronika ziemi pruskiej*, wyd. J. Wenta [w:] MPH SN, t. 13, Kraków 2007, s. 57; *Rocznik kapituły krakowskiej...*, s. 77, wymienia jednak tylko Konrada mazowieckiego („Teuthonici cum duce Cunrado”); zob. S. Pelczar, *Władysław Odonic...*, s. 272–275.

Dostrzeżenie potrzeby drobnej korekty odczytu, dotyczącej tylko pojedynczej litery, dało nam więc podstawę do rozważań zmieniających w pewnych szczegółach ustalony obraz wypadków. Uchwyciliśmy niezauważony przez wcześniejszych badaczy zjazd międzydzielnicowy w Poznaniu na przełomie czerwca i lipca 1232 r. To wtedy najpewniej Władysław Odonic ogłosił swój przywilej immunitetowy dla biskupstwa poznańskiego. Na zjeździe tym był również obecny poseł księcia śląskiego Henryka Brodatego, co wskazuje na poprawne stosunki tego ostatniego z Odonicem. Przypuszczam zatem, że już wcześniej, w pierwszych miesiącach 1232 r., została między nimi zawarta ugoda, w ramach której Henryk zrzekł się swych praw do Wielkopolski. Nie należy tego układu wiązać z wojną między obu książętami, która wybuchła w roku następnym. To wszystko drobiazgi faktograficzne mające jednak swoje znaczenie, nie tylko dla obrazu wydarzeń. Pozwalają też lepiej zrozumieć pewne mechanizmy działania ówczesnej dyplomacji piastowskiej. Uchwycony przykład kapelana legnickiego Idziego, którego uznaję za posła księcia śląskiego, pokazuje posługiwanie się zaufanymi duchownymi i to raczej niższego szczebla, a nie wysokiej rangi prałatami. Można wskazać inne analogiczne przykłady tego zjawiska z czasów dzielnicowych⁴². Stanowią one istotną wskazówkę metodyczną dla badaczy kontaktów politycznych między książętami – warto uważnie analizować listy świadków nawet w codziennych i pozornie mało interesujących dokumentach. Może to doprowadzić do ciekawych odkryć⁴³.

⁴² Np. misje, które w imieniu księcia głogowskiego Henryka wykonywali jego „kapelan i specjalny poseł” Sydelman (1303) oraz pisarz i kapelan Mikołaj (1308) – T. Jurek, *Dziedzic Królestwa Polskiego. Książę głogowski Henryk (1274–1309)*, wyd. 4, Kraków 2019, s. 85, 102, 156–157.

⁴³ Do wyjaśnienia pozostaje jeszcze kwestia rzeczywistych początków parafii w Licheniu, dla której dokument z 1232 r. miałby stanowić pierwszy ślad istnienia. Była to nieduża parafia, obejmująca sam Licheń z sąsiednimi wsiami Bilczew i Grąblin, wykrojona najpewniej dość późno z którejś z sąsiednich (np. z gosławickiej), pleban zaś pobierał dziesięcinę także w Wielkim Polu w parafii Ostrową i z ról folwarcznych w Sławoszewku w parafii Kleczew (*Jana Łaskiego Liber beneficiorum...*, t. 1, s. 226–227). Stosunki dziesięcinne w okolicy są skomplikowane i wiele parafii (przeważnie niedużych) miało tam eksterytorialne uposażenie, co wskazuje, że okręgi te musiały być wykrawane stopniowo, a więc miały raczej późną genezę. Pierwszą wzmiankę o Licheniu przynosi dopiero papieski przywilej odpustowy z 23.01.1424 r., nadany na prośbę dziedzica tej wsi Jana (*Bullarium Poloniae*, t. 4, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, H. Wajs, Romae–Lublini 1992, nr 1293). Potwierdza on też wezwanie św. Doroty. Jan Licheński był wtedy w Rzymie wraz

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie:

Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego, nr 807.

Dokumenty pergaminowe, nr 6250.

Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim:

48/358/0/-/2.

Źródła drukowane

Bullarium Poloniae, t. 4, wyd. J. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, H. Wajs, Romae–Lublino 1992.

Funcke F., *Regesten der Bischöfe von Lebus bis zum Jahre 1418*, „Brandenburgia. Monatsblatt der Gesellschaft für Heimatkunde der Provinz Brandenburg” 1910, Bd. 24, s. 193–252.

Jana Łaskiego Liber beneficiorum archidiecezyi gnieźnieńskiej, wyd. J. Łukowski, t. 1, Gniezno 1880.

Joannis Długossii Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae, lib. 5–6, Warszawa 1973.

Kodeks dyplomatyczny Polski, t. 1, wyd. L. Ryzyszczewski, A. Muczkowski, A.Z. Helcel, Warszawa 1847.

Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, t. 1–4, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1877–1881.

Kronika wielkopolska, wyd. B. Kürbis [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, series nova, t. 8, Warszawa 1970.

Monumenta Poloniae Vaticana, t. 3: *Analecta Vaticana*, wyd. J. Ptaśnik, Kraków 1914.

Piotr z Dusburga, *Kronika ziemi pruskiej*, wyd. J. Wenta [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, series nova, t. 13, Kraków 2007.

Rocznik kapituły gnieźnieńskiej, wyd. B. Kürbis, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, series nova, t. 6, Warszawa 1962.

ze swym stryjem Andrzejem Łaskarzcem, biskupem poznańskim (1414–1426). Ponieważ imię Dorota nosiła matka Andrzeja (T. Gidaszewski, *Krąg rodzinny biskupa Andrzeja Łaskarza z Gostawic* [w:] *Memoria viva. Studia historyczne poświęcone pamięci Izabeli Skierskiej (1967–2014)*, red. A. Gąsiorowski, G. Rutkowska, Warszawa–Poznań 2015, s. 461), można ostrożnie przypuszczać, że fundację kościoła należy łączyć dopiero z nim lub też jego ojcem Łaszczem (poświędzone 1360–1368). Imię Dorota było jednak popularne, a wyjaśnienie przynieść może dokładne studium stosunków własnościowych i dziesięcinnych całej okolicy.

- Rocznik kapituły krakowskiej*, wyd. Z. Kozłowska-Budkowa [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, series nova, t. 5, Warszawa 1978.
- Rocznik krakowski*, wyd. A. Bielowski [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. 2, Lwów 1872.
- Rocznik małopolski*, wyd. A. Bielowski [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. 3, Lwów 1878.
- Rocznik Traski*, wyd. A. Bielowski [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, t. 2, Lwów 1872.
- Schlesisches Urkundenbuch*, Bd. 1, Hrsg. H. Appelt, Wien–Köln–Graz 1963–1971; Bd. 2, Hrsg. W. Irgang, Wien–Köln–Graz 1977.
- Urkunden und Regesten zur Geschichte des Templerordens im Bereich des Bistums Cammin und der Kirchenprovinz Gnesen*, hrsg. v. H. Lüpke, W. Irgang, Köln–Wien 1987.

Literatura przedmiotu

- Bielińska M., *Kancelarie i dokumenty wielkopolskie XIII wieku*, Wrocław 1967.
- Bieniak J., Pełta [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 25, Wrocław 1980, s. 574–577.
- Buczek K., *O chłopach w Polsce piastowskiej* [1974], przedruk w: *idem, Studia z dziejów ustroju społeczno-gospodarczego Polski piastowskiej*, t. 3, Kraków–Warszawa 2010, s. 11–60.
- Buczek K., *Zagadnienie polskiego naroku* [1959], przedruk w: *idem, Studia z dziejów ustroju społeczno-gospodarczego Polski piastowskiej*, t. 1, Kraków 2006, s. 197–232.
- Drelicharz W., *Idea zjednoczenia królestwa w średniowiecznym dziejopisarstwie polskim*, Kraków 2012.
- Gidaszewski T., *Krąg rodzinny biskupa Andrzeja Łaskarza z Gostawic* [w:] *Memoria viva. Studia historyczne poświęcone pamięci Izabeli Skierskiej (1967–2014)*, red. A. Gąsiorowski, G. Rutkowska, Warszawa–Poznań 2015, s. 459–475.
- Grodecki R., *Dzieje polityczne Śląska do r. 1290* [w:] *Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400*, t. 1, Kraków 1933, s. 155–326.
- Jasiński K., *Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich*, Poznań–Wrocław 2001.
- Jujeczka S., *Duchowni średniowiecznej Legnicy. Studium prozopograficzne nad klerem diecezjalnym*, Legnica 2006.
- Jurek T., *Biskupstwo poznańskie w wiekach średnich*, Poznań 2018 („Dzieje Archidiecezji Poznańskiej”, t. 1).

- Jurek T., *Dziedzic Królestwa Polskiego. Książę głogowski Henryk (1274–1309)*, wyd. 4, Kraków 2019.
- Jurek T., *Przebieg lokacji Poznania [w:] Civitas Posnaniensis. Studia z dziejów średniowiecznego Poznania*, Poznań 2005, s. 173–191.
- Kaczmarczyk K., *Immunitet sądowy i jurysdykcja poimmunitetowa w dobrach Kościoła w Polsce do końca XIV wieku*, Poznań 1936.
- Karczewski D., *W sprawie pochodzenia Jadwigi, pierwszej żony księcia kujawskiego Kazimierza Konradowica [w:] Europa Środkowa i Wschodnia w polityce Piastów*, red. K. Zielińska-Melkowska, Toruń 1997, s. 235–240.
- Kozierowski S., *Badania nazw topograficznych na obszarze dawnej zachodniej i środkowej Wielkopolski*, t. 1, Poznań 1921 („Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego”, t. 47).
- Krafl P.O., *Polské provinciální synody 13.–15. století*, Praha 2016.
- Kumala J., *Licheń. Dzieje Sanktuarium Matki Bożej Licheńskiej Bolesnej Królowej Polski*, Stoczek Klasztorny 2024.
- Labuda G., *Wróćmy jeszcze raz do... naroku [w:] Społeczeństwo Polski średniowiecznej*, t. 7, Warszawa 1996, s. 45–70.
- Maciejewski J., *Episkopat polski doby dzielnicowej 1180–1320*, Kraków–Bydgoszcz 2003.
- Maleczyński K., *Studia nad dokumentami i kancelarią Odonica i Laskonogiego 1202–1239*, Lwów 1928.
- Maleczyński K., *Zarys dyplomatyki polskiej wieków średnich*, Wrocław 1951.
- Materiały do słownika historyczno-geograficznego Kujaw w średniowieczu*, oprac. Z. Guldon, J. Wijaczka, <https://atlasfontium.pl/materialy-do-slownika-kujaw/> [dostęp: 5.08.2025].
- Matuszewski J., *Immunitet ekonomiczny w dobrach Kościoła w Polsce do roku 1381*, Poznań 1936.
- Mitkowski J., *Kancelaria Kazimierza Konradowica księcia kujawsko-łęczyckiego (1233–1267)*, Wrocław 1968.
- Mitkowski J., *Początki klasztoru cystersów w Sulejowie. Studia nad dokumentami, fundacją i rozwojem uposażenia do końca XIII wieku*, Poznań 1949.
- Nazwy miejscowe Polski: historia, pochodzenie, zmiany*, t. 6, red. K. Rymut, Kraków 2005.
- Pauk M.R., „*Regnum in se divisum*”. *Ku syntezie kultury politycznej Piastów doby dzielnicowej [w:] Oryginalność czy wtórność? Studia poświęcone polskiej kulturze politycznej i religijnej (X–XIII wiek)*, Warszawa 2020, s. 761–763.

- Pelczar S., *Władysław Odonic książę wielkopolski, wygnaniec i pro-
tektor Kościoła (ok. 1193–1239)*, Kraków 2013.
- S. Zajączkowski S., Zajączkowski S.M., *Materiały do słownika
historyczno-geograficznego dawnych ziem łęczyckiej i sieradzkiej
do 1400 roku*, cz. 2, Łódź 1970.
- Samulski R., *Untersuchungen über die persönliche Zusammensetzung
des Breslauer Domkapitels im Mittelalter bis zum Tode des Bischofs
Nanker (1341)*, T. 1, Weimar 1940; T. 2, mps.
- Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w śred-
niowieczu*, cz. 1–6, Wrocław 1982 – Poznań 2021.
- Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce*, t. 2, Wrocław 1959–1967.
- Szempliński Ł., *Walka o spadek po Mieszku III Starym (1202–1249)*,
Kraków 2024.
- Tymieniecki K., *Przywilej biskupstwa poznańskiego z roku 1232 na tle
rozwoju immunitetu w XIII w.*, Poznań 1934.
- Umiński J., *Arcybiskup Wincenty z Niałka, następca Henryka, zw. Kiet-
liczem [w:] Księga pamiątkowa ku czci Władysława Abrahama*, t. 2,
Lwów 1931, s. 137–166.
- Witkowski K., *Władysław Odonic książę wielkopolski (ok. 1190–1239)*,
Kraków 2012.
- Wójcik M.L., *Ród Gryfów do końca XIII w. Pochodzenie – genealogia –
rozsiedlenie*, Wrocław 1993.
- Zientara B., *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 1975.

Abstract

Lijewo, Lechlin, Licheń, or Legnica?: On the influence of reading one
letter on the reconstruction of political history between
1232 and 1234

This article begins with an analysis of the list of witnesses to a docu-
ment issued by the Duke of Greater Poland, Władysław Odonic,
in Poznań on 3 July 1232. This includes, among others, Idzi, chaplain
of Ligheni (this is usually identified as Licheń near Konin and is con-
sidered the first mention of the parish). However, an close examina-
tion of the handwritten record shows that we must read Ligheniz,
thus Legnica in Silesia. Chaplain Idzi was a man associated with
the Duke of Silesia, Henry the Bearded. An analysis of all the docu-
ments issued around that time in Poznań indicates that an inter-area
assembly must have been held there. It was most likely then (when the

cathedral chapter was in session) that Władysław Odonic issued the great privilege of immunity for the Poznań bishopric, which is known from the annals. Such an assembly, at which the Silesian duke's envoy was also present, requires a revision of the accepted history of events related to the stormy relations between Władysław Odonic and Henry the Bearded. This article shows the mechanisms of diplomacy and the important role of trusted lower-ranking clergy as envoys. Finally, it is an important warning to pay attention even to the smallest details when reading.